

»Mahdollisuudet laajentamisesta»
ja »tutustuminen tehtaalle»

Vähän paikallissijojen käytöstä

»Se [lakiesitys] perustuu ilmoitusmenettelyyn teollisuuslaitosten osalta ja antaa mahdollisuudet ilmoitusvelvollisuuden laajentamisesta liikenteen ja lämmityksen piiriin.»

»Tavoite seudun liikenteen yhtenäistämisestä on sinänsä oikea.»

»Liiton hallitukseen ei-sosialistit haluavat enemmistön ja puheenjohtajan paikan. Vasemmiston tarjoama vaihtoehto sekaratkaisusta ei kelpaa.»

Nämä virkkeet antavat aiheen vilkaista, millaisissa tapauksissa elatiiviattribuuttia voidaan nyky Suomessa käyttää. Tämä lauseenjäsen osoittautuu varsin monikäyttöiseksi. Vanhastaan tuttuja ovat sellaiset tapaukset kuin *osa vieraista, jotkut kutsutuista, alkupuoli illasta*, joissa elatiivi ilmaisee, minkä kokonaisuuden osa pääsanana tarkoite on. Teonnimiin ja niitä merkitykseltään vastaaviin sanoihin elatiiviattribuutti voi liittyä yhtä hyvin kuin elatiivimuotoinen adverbiaali verbiin: *lähtö kaupungista* (vrt. *lähteä kaupungista*), *ero jäsenyydestä* (vrt. *erota jäsenyydestä*), *vastuu raha-asioista* (vrt. *vastata raha-asioista*). Hyvin luonteenomaisia nykykielelle ovat vihdoin sellaiset elatiiviattribuutit, joiden pääsanana merkitsee havaintoa, ajatusta, tietoa tai kirjallista tai suullista esitystä: *huomioita teoksen tyylistä, hänen näkemyksensä tulevaisuuden yhteiskunnasta, ajatus lomamatkasta, ehdotus ylimääräisestä kokouksesta, ohje määräyksen soveltamisesta, uutinen ministerinvaihdoksesta, ennuste talouden kehityksestä, selvitys varojen käytöstä, päätös riitajutusta, laki Suomen Akatemiasta*. Attribuutti ilmaisee tällöin, mitä pääsanana tarkoite koskee; esim. *selvitys varojen käytöstä* on = 'varojen käyttöä koskeva selvitys'.

Tämmöinen käyttö ei nykyään tunnu pysyvän aloillaan. Mahdollinen on vielä esim. ilmaus *suunnitelma uudesta tiestä*, mutta »hanke uudesta tiestä» ei kuulosta luontevalta; paremmin: *uuden tien hanke*. *Ehdotus varojen jakamisesta* on sinänsä oikein mutta ei ole aivan samaa kuin *ehdotus varojen jakamiseksi*: translatiivi osoittaa, että ehdotus semmoisenaan on myös jakosuunnitel-

ma eikä pelkästään jakamista jollain tapaa koskeva esitys. Näkee sellaisiakin ilmauksia kuin »vaara katastrofista», »uhka ydinsodasta», »tarve työvoimasta». Ne eivät liity hankauksetta elatiiviattribuutin tavanomaiseen käyttöalaan, ja suotavampi olisikin näissä tapauksissa genetiiviattribuutti: *katastrofin vaara, ydinsodan uhka, työvoiman tarve*.

Myös *mahdollisuus, tavoite ja vaihtoehto* ovat niitä sanoja, joiden seuraksi elatiiviattribuutti ei luonnu. Sanotaan esim. *retkeilymahdollisuudet* tai *mahdollisuudet retkeilyyn* (ei »mahdollisuudet retkeilystä»), *sodan mahdollisuus* (ei »mahdollisuus sodasta»). Alkuun lainatussa katkelmassa voitaisiinkin käyttää *mahdollisuus retkeilyyn* -tyyppistä illatiiviattribuuttirakennetta: *Se - - antaa mahdollisuudet ilmoitusvelvollisuuden laajentamiseen liikenteen ja lämmityksen alalle*. Kaikkein parasta olisi kuitenkin suosia vähemmillä substantiiveilla kuormitettua rakennetta ja sanoa esim.: *Se perustuu ilmoitusmenettelyyn - - , ja ilmoitusvelvollisuus voidaan sen pohjalta laajentaa liikenteen ja lämmityksen alalle*.

Tavoite-sana on siitä hankala, että siihen on vaikea lainkaan yhdistää tavoitteen sisältöä ilmaisevaa sanaa. Ei sanota esim. »tavoite voitosta tuntui epärealistiselta» vaan *voitto tuntui epärealistiselta tavoitteelta*. Yhtä mahdoton ilmaus on »tavoite seudun liikenteen yhtenäistämistä». Alkupuolen lainaus olisi rakennettava uudelleen ja sanottava *Seudun liikenteen yhtenäistäminen on sinänsä oikea tavoite*.

Samaan tapaan hankalaa on liittää määritettä sanalle *vaihtoehto*. »Vaihtoehto sekaratkaisusta» ei käy; ajateltavissa olisi semmoinen pitkä yhdyssana kuin *sekaratkaisuvaihtoehto*, mutta yksinkertaisinta olisi ainakin alkuun lainatussa virkkeessä luopua koko sanasta *vaihtoehto* ja kirjoittaa näin: Vasemmiston tarjoama *sekaratkaisu* ei kelpaa.

»*Tutustuminen tehtaalle* oli ensimmäinen kerta, kun eduskunnasta tultiin tänne sitten Valmet-kriisin alun.»

Tehdas — samoin kuin *koulu, yliopisto* ja eräät muut — on niitä rakennuksennimiä, joissa ulkopaikallissija itsepäisesti pyrkii käyttöön monesti suositellun ja rakennuk-

Kielemme käytäntö

sennimille yleensä ominaisen sisäpaikallissijan asemesta: »on töissä tehtaalla» (vrt. »juhla pidetään koululla», »lähteä yliopistolle»). Huolellisessa kielenkäytössä on syytä panna sisäpaikallissija jatkuvasti ensi tilalle, vaikkei ulkopaikallissijaa tällaisissa yleiseksi käyneissä tapauksissa katsottaisikaan suoranaiseksi virheeksi; ellei tässä sijaseikassa pysytä tarkkana, voivat ulkopaikallissijan valtaukset johtaa varsin arvaamattomiin tuloksiin. Jo nyt kuulee ja näkee ulkopaikallissijan levinneen asemiin, joissa se vielä miespolvi sitten olisi tuntunut uskomattomalta: »on töissä museolla», »seurat Körttikodilla» (sennimisessä opiskelija-asuntolassa), »kävi ostoksilla Sokoksella», »oli hoidettavana lääninsairaalalla», »uutinen julkaistiin urheiluosastolla» (on kysymys lehden urheilupalstoista, ei toimituksen osastosta). Nämä tapaukset ovat tähänastisen yleiskielen kannalta jo kielivirheen luonteisia. Vielä ei sentään käydä esim. »Valtionarkistolla» tai mennä ostoksille »Elannolle».

Sanottiinpa »olla töissä tehtaalla» tai (mieluummin) »olla töissä tehtaassa», on ilmeistä, ettei liioin »tutustuminen tehtaalle» ole käypää kieltä. Verbi *tutustua* vaatii vakinaisesti illatiivimuotoista määritettä, ja tähän rektioon on alistuttava myös niiden paikkaa ilmaisevien sanojen, jotka olemista, liikettä yms. merkitsevien verbien yhteydessä tulevat ulkopaikallissijaan. Vaikka onkin tapana matkustaa Tampereelle, ei silti mennä tutustumaan »Tampereelle» vaan Tampereeseen. (Samaa ilmiötä heijastaa sekin, että paikkaa ilmaiseva adverbi ei *tutustua*-verbin yhteydessä tule kyseeseen; ei voida kysyä »minne tutustuit?» eikä vastata »tutustuin ensin ylös, sitten alas ja lopuksi sivulle».) Tässä suhteessa *tutustua* on samantyyppinen verbi kuin *osallistua*: vaikka voidaan mennä lounaalle, ei silti osallistuta lounaalle vaan lounaaseen. (*Osallistua*-verbin rektiota on Lauri Hakulinen selventävästi käsitellyt 1972 Kielikellon numerossa 5 s. 16.)

Terho Itkonen